

Terminating 'Tolerance'

פרשת וארא תשפ"ג

EXODUS

6 / 2-8

PARASHAS VA'EIRA

² God spoke to Moses and said to him, "I am HASHEM. ³ I appeared to Abraham, to Isaac, and to Jacob as El Shaddai, but with My Name HASHEM I did not make Myself known to them. ⁴ Moreover, I established My covenant with them to give them the land of Canaan, the land of their sojourning, in which they sojourned. ⁵ Moreover, I have heard the groan of the Children of Israel whom Egypt enslaves and I have remembered My covenant. ⁶ Therefore, say to the Children of Israel: 'I am HASHEM, and I shall take you out from under the burdens of Egypt; I shall rescue you from their service; I shall redeem you with an outstretched arm and with great judgments. ⁷ I shall take you to Me for a people and I shall be a God to you; and you shall know that I am HASHEM your God, Who takes you out from under the burdens of Egypt. ⁸ I shall bring you to the land about which I raised My hand to give it to Abraham, Isaac, and Jacob;

and I shall give it to you as a heritage — I am HASHEM.' "

⁹ So Moses spoke accordingly to the Children of Israel; but they did not heed Moses, because of shortness of breath and hard work.

סגלות מצרים - טורח משא מצרים. [תש"ג]

יש לדקדק, מדוע בתחילה כתב ד' לשונות של גאולה שהם והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, ואילו לבסוף כאשר אמר "ידיעתם כי אני ד' אלוקיכם" לא כתב אלא את לשון הגאולה הראשונה: "המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים", ולא את שאר השונות, ומדוע לא כתב ידיעתם כי אני ד' המציל אתכם והגואל אתכם והלוקח אתכם, ומדוע בחלק של הידיעה לא הזכיר אלא את היציאה ולא את שאר השונות, והוא תמוה טובא.

- R. Bernstein

These two verses, stated by Hashem to Moshe at the beginning of our parsha, contain what are known as "the four expressions of redemption." However, as many commentators point out, this depiction does not do full justice to these terms, as "four expressions" of something sounds like four ways of saying the same thing. In reality, these four terms represent four distinct stages in the redemption from

Mitzrayim; and indeed, the *Talmud Yerushalmi* thus refers to them as "four redemptions."

RAV HIRSCH: A SYSTEMATIC REVERSAL OF THE EGYPTIAN EXILE

There have been many different interpretations of these four stages offered by the commentators over the generations, both in the Rishonim and the Acharonim.² A classic approach to this matter is found in the commentary of Rav Hirsch, who explains that if we wish to understand the specific connotation of each of these "redemption terms," we must remind ourselves of the way the Torah itself originally described this exile.

2

6-7. The four expressions of redemption. Having told Moses that the impending revelation would be greater than that which was revealed to the Patriarchs, and that He was about to redeem the Jewish people, God commanded him to go once again to the Jews and tell them that He — as HASHEM, the Name that denotes His power and mercy — was about to redeem them. These two verses contain four different expressions, representing progressive stages of the redemption. These four stages are the basis for the Rabbinic requirement of the Four Cups at the Pesach Seder. The expressions, as explained by R' Bachya, are:

והוצאתי — I shall take you out. God would remove the Jews from the burdens of slavery even before they were permitted to leave the country and while they were still the chattels of Egypt. The slavery ended in Tishrei, but they did not leave Egypt until six months later.

והצלתי — I shall rescue you. God would take the Jews out of Egypt. The subjugation to Egypt will be formally ended.

וגאלתי — I shall redeem you. This alludes to the Splitting of the Sea, when God's outstretched arm with great judgments crushed Egypt's power for good [ch. 14-15]. Until then, the Jews feared that they would be pursued by their former masters and returned to slavery. As the Sages teach, the punishments inflicted upon the Egyptians at the Sea were five times as great as those they suffered during the Ten Plagues.

ולקחתי — I shall take you. God took the Jews as His people

3 טו התנה ר' יקיש ווי

הקב"ה שלח את משה רבינו לומר לבני ישראל חמשה לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי והבאתי, ובני ישראל לא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה. ויש להבין, הרי לפני ה' גלויים כל תעלומות, ע מתחילה שבני ישראל לא ישמעו אל משה, ואם כן מדוע הוא שלח אותו לומר כן לבני ישראל, והרי לכאורה דבר זה נראה ללא תועלת.

6

In Parshas Lech Lecha, Avraham is foretold of the exile that his descendants will experience:

וְאָמַר לְאַבְרָם יְדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרָעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעִבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה.

[Hashem] said to Avram, "You shall surely know that your descendants will be strangers in a land that is not theirs, and they will serve them, and they will oppress them, for four hundred years."

We see that the exile is described as comprising three increasing levels: (1) being strangers in a foreign land, (2) serving the Egyptians, and (3) being oppressed by them. As such, the redemption from that exile will likewise take the form of undoing those levels, beginning, of course, with the most difficult:

- "V'hotzeisi—I will take you out from the burdens of Mitzrayim," refers to releasing them from the burden of oppression.
- "V'hitzalti—I will save you from their service," refers to freeing them from having to serve the Egyptians.
- "V'gaalti—I will redeem you," refers to the indignity of being aliens in a foreign land, with no status, standing or recognition.

It is most interesting to note that in contrast with the first two expressions, which specify from what the people will be redeemed ("the burdens...their service"), this third expression instead focuses on how: "with an outstretched arm and with great judgments." This addresses one of the most basic questions regarding the entire Exodus from Egypt. Arguably, the whole process could have taken place on a much lower key, with Pharaoh being afflicted with some debilitating condition until the people were released and a safe distance away. Instead, it was a year-long production, full of miracles and wonders, as well as devastating and humiliating judgments for the Egyptians. A crucial goal served by this method is that it restored the prestige of the Jewish People. After having been regarded as people of no worth, more or less from the time that they entered the land, Hashem demonstrated that in His eyes, they were of immense value, deserving of great miracles through which their oppressors would be punished. This was the final point of their redemption, leading to the fourth stage:

- "V'lakachti—I will take you to Me as a people," expresses the purpose of the entire Egyptian experience—to enable the Jewish People to receive the Torah.

19

יודעתם כי אני ה'

מדוע אמנם הופיעה הישועה בעת ההיא בצורה הדרגתית זו, ולא בבת אחת?

אין כל ספק שלא ייפלא מה דבר, וברצונו יכלה הגאולה להתבצע גם ברגע כמימריה. הרי כל שלב משלבי הגאולה המנויים לעיל התבצע תוך כדי גילויים אדירים של יד ה' השלטת בכל. כיון שבניסים ובמופתים

עסקים אנו, ההגיון מלמד שלא היתה מניעה כלשהי שכל הישועה תתרחש כהרף עין, ולא בתהליך מתמשך. בשר ודם לעיתים אינו יכול לבצע תכניות מסוימות בבת אחת, ולפיכך הוא נאלץ ליישם אותן בשלבים: שלב פלוני תחילה, ורק לאחר מכן יבואו צעדים נוספים. אך פשיטא שכל זה אינו ניתן להאמר במסגרת הניסים העל-טבעיים.

אמנם כן, מבחינת הופעת הניסים עצמם, אלו יכלו להתרחש בעצמה רבה ברגע קט, שלאחריו היה בא השחרור המיוחל. אולם בכך לא היתה מושגת כל מטרת יציאת מצרים. היעד הסופי של הגאולה הוגדר במפורש בתורה, בפסוק הדין בשלביה השונים: "יודעתם כי אני ה' אלוקיכם, המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים". הווי אומר שתכלית יציאת מצרים היתה העמקת הכרת האמונה, וכפי שניסח זאת הרמב"ן:

כאשר אגאל אתכם בזרוע נטויה, שיראו אותה כל העמים, תדעו כי אני ה' העושה אותם ומופתם מתחדשים בעולם, ואני אלוקיכם, ובעבורכם עשיתי, כי אתם חלק השם.

כיון שזו היתה המטרה הסופית של הניסים ושל יציאת מצרים בכללותה, לפיכך היתה יציאה זו חייבת להתרחש בשלבים. רק כך תיקלט הכרת האמונה במעמקי הנפשות.

* כדרך שפרעה לימד ברוב רשעותו שהכשרת הלבבות לשם שעבוד נוראי דורשת הליכה הדרגתית בשלבים, כך גם בכל תחום שהוא. אם מבקשים שהניסים ומשמעותם ייקלטו היטב וייתיישבו בלבבות, אלו חייבים להופיע בהדרגה. ואמנם כך הונחלה בשורת הגאולה לישראל.

ולקחתי אתכם לי לעם

העיקרון שמטרת גאולת מצרים היתה האדרת רגשות האמונה בלבבות, היא המסבירה את העובדה שגם מעמד הר סיני, למרות שהתרחש בפועל רק כעבור שבועות מספר מיציאת מצרים. אף הוא נכלל בין שלבי הגאולה.

בשורה מרובעת

בשורת הגאולה נמסרה לעם ישראל בארבע לשונות (שמות ו, רז): "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, והצלתי אתכם מעבודתם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה... ולקחתי אתכם לי לעם".

לשונות אלו היו המאפיינים הראשיים של הגאולה ממצרים, וכנגדן התקינו לנו חז"ל לשונות בליל הסדר ארבע כוסות של יין (עין רשי' ורשב"ם פסחים עט, ב).

מדברי המפרשים מתבאר שלמרות שלכאורה לשונות אלו נראים כחופפים וכמקבילים, הם אינם כאלו. כפל הלשונות לא בא להביע את הענין בצורה מודגשת יותר, אלא להצביע על שלבים שונים בדרך הגאולה. כל לשון מסמל התקדמות הדרגתית במסלול הגאולה הגדולה ממצרים.

אלו דברי הרמב"ן (פסוק ו):

"והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" – יבטיחם שיוציא אותם מארצם ולא יסבלו עוד כבוד משאם, "והצלתי אתכם מעבודתם" – שלא ימשלו בהם כלל, להיות להם במקומם למס עובד, "וגאלתי אתכם" – כי יעשה בהם שפטים עד שיאמרו המצרים הנה לך ישראל כמדיון נמשנו, כי טעם הגאולה כענין מפר... "ולקחתי אתכם לי לעם" – כבואכם אל הר סיני ותקבלו התורה, כי שם נאמר "והייתם לי סגולה".

נמצאנו למדים כי למרות שכל מסכת יציאת מצרים היתה מאורע מפתיע שאיש לא היה מסוגל לשער מראש, הוא לא הגיע בבת אחת, אלא בשלבים, שכל אחד מהם היה מתקדם יותר מזה שלפניו.

כיוצא בדבר כתב גם ה"אור החיים" הקדוש (שם), המציין בפירוט גם את מועדי השלבים השונים:

ואמרו "והוצאתי" וגו' נתכוון לסדר סדר הטובות. כי מתחילה יקל עול סבלם, והוא אמרו "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" שהוא תוקף השעבוד, וזה היה היכף במכת היאור, נתפרדה הבילת נוגשים ושוטרים, אבל ישראל היו עובדים קצת, כי אימת מצרים היתה עליהם... וכנגד זה אמר "והצלתי אתכם מעבודתם", שתיקף עבודה מהם כל עיקר, ואחר כך "וגאלתי אתכם" היא יציאתם מארץ מצרים... ואחר כך "ולקחתי אתכם לי לעם" שהוא מתן תורה...

מפרשים אחרים הסבירו את שלבי הגאולה המרומזים בלשונות הגאולה בצורה שונה במקצת, אולם הכל מודים שהגאולה לא הופיעה כאחת אלא באופן הדרגתי.

9 זה לעומת זה

העובדה שהשחרור ממצרים לא בא במפתיע אלא בשלבים, מקבילה במידה רבה גם לפרשת ההשתעבדות למצרים, שגם היא לא נחתה עליהם בבת אחת. הכבדת עולו של פרעה על ישראל גם היא נעשתה צעד אחר צעד, בצורה מחושבת ומתוכננת היטב.

הרמב"ן מבאר שפרעה ועמו התחכמו להשתעבד בישראל בצורה הדרגתית, כדי שלא יעוררו התנגדות כלשהי. אילו היה פרעה מנסה מיד בשלבים ההתחלתיים לגזור על ישראל גזירות כה קשות כפי שעשה בסוף לבטח היתה נוצרת תנועת התקוממות רחבה מצד רבבות אלפי ישראל. לכן הוא ביקש להערים עליהם: בתחילה רק הטיל עליהם מסים, ורק לאחר מכן בשלבים הכביד עליהם את עולו, עד שהגדיש את הסאה. זה לשון הרמב"ן (א, ט):

ולכן הטיל עליהם מס, כי דרך הגרים בארץ להעלות מס... ואחרי כן ציוה בסתר למילדות להיוג הזכרים על האבנים, ואפילו היולדות עצמן לא ידעו בהם, ואחרי כן ציוה לכל עמו "כל הבן היוליד היאורה תשליכוהו"...

גם גזירות העבדות עצמן הופעלו על ישראל בשלבים, וכאמור בדברי הרמב"ן (שם, יא):

שם על העם מס לקחת מהם אנשים לעבדות המלך... וכאשר ראו שלא יזיק זה לעם קצו בחייהם מפניהם, וגזרו שיעבדו כל מצרים את העם וכל איש מצרי שיצטרך בעבודה ימשול לקחת מהם אנשים שיעשו עבודתו... ועוד גזרו עליהם עבודות קשות בחומר ולבנים...

* כלפי השעבוד שהגיע אליהם בשלבים, גם השחרור ממנו יצא לפועל בשלבים מדורגים. מתחילה הוקל מעליהם כובד עול המשא, אחר כך פרשו לחלוטין את עול העבדות שבמצרים, ורק בשלב מאוחר יותר יצאו ממצרים ונמלטו כליל מאימת שנואי נפשם.

בעל "חידושי הרי"ם" מוסיף הארה מעמיקה בענין השלב הראשון של הגאולה, שכאמור מצויין בתורה במילים "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים".

הוא היה אומר שהשלב הראשון בדרך אל הגאולה הוא להפסיק לסבול את מצרים, שאם לא כן לא תוכל הגאולה לצאת אל הפועל. אם ישראל הנם סובלניים ביחסם לגלות ולשיעבוד מצרים, לא יעזרו הניסים והנפלאות והם ימשיכו להישאר שם.

יש לאימרה זו משמעות פשוטה. השעבוד במצרים כלל לא רק עבודת פיסית בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה. שעבוד נורא כפי שהיה במצרים לא יכול היה להתבצע, אלמלא הצליחו המצרים לשבור תחילה את רוח העם. רק אחרי שהתכנית המרושעת של פרעה "הבה נתחכמה לך" הצליחה, והעם הסכין לשלבי העבודת השונים, יכול היה פרעה להמשיך בביצוע גזירותיו האיומות. לפיכך צריכים היו ישראל תחילה להתנער מסבלנותם כלפי גזירות פרעה, ורק אחר כך יכלה לבוא תשועתם.

* אולם יש בענין זה עומק רב יותר. גלות מצרים התאפיינה גם ובעיקר מבחינה רוחנית. ההשתלטות החיצונית של המצרים על ישראל היתה גילוי חיצוני להתרחשות הרוחנית שהתפשטה במעמקי נפשותיהם. כיון שמבחינה רוחנית שקעו ישראל בתהומות טומאת מצרים, לפיכך מסוגלים היו המצרים לשלוט גם בגופותיהם.

הגאולה ממצרים הצטיינה לדעת חז"ל ב"פקידה כפולה" כאמור (ג. טו) "פקדתי אתכם". משמעות פקידה כפולה זו נתפרשה בדברי קדמונינו שהיא רומזת לשחרור הכפול: מן השעבוד הגופני למצרים, ומן ההתרדרות הרוחנית שישראל נקלעו אליה באותה שעה. לפיכך הצעד הראשון מצד ישראל לקראת הגאולה היה צריך להיות גילוי של תיעוב וגועל כלפי טומאת מצרים.

116 לדברי ה"שפת אמת" (תרי"א) זה פשר טיעונו של משה רבינו במה שטען (ו. יב): "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואין ישמעני פרעה". אם העבודת במצרים עדיין אינה מאוסה בעיניהם בתכלית, ועדיין מסוגלים הם לסבול את מצרים, איך יוכלו להחליץ ממנה?

• כיון שכאמור לעיל גלות מצרים היא שורש כל הגלויות והגאולה ממנה היא המפתח של כל הגאולות. עלינו להסיק מכך שה"אתחלתא דגאולה" הוא כאשר בני ישראל חדלים מגישתם הסובלנית כלפי מצרים וטומאתה, ומתחילים לחוש שלא בנוח כשיש להם מגע כלשהו עם טומאת מצרים.

בבהירות רבה ניסח זאת ה"שפת אמת":

* שמעתי מאדוני אבי זקני מורי וצלה"ה פירוש "סבלות" שלא יוכלו לסבול על כל פנים טומאת מצרים, ומזה בא הגאולה אחר כך... והוא העצה היעוצה לכל

איש מישראל, על ידי שמרגיל עצמו להיות שונא הרע בתכלית השנאה... וזה התחלת הגאולה.

12 אור פרשת וארא גדליהו יח

כתיב והולאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, ואמר החידושי הרי"ם כי תחילת נקודת הגאולה היא שלא יהי ציכולת בני ישראל לסבול עוד את המצריים, כי בני ישראל היו סובלים את המצריים, וכמו שאמר הכה"ק מאזניאל לפרש מה שאמרו חז"ל אין עבד יכול לזכות ממלרים, היינו שהעבדים במלרים היו מאוד מאושרים, ולא ראו בכלל לעזוב את מלרים, והאין עבד יכול לזכות כי מחמת

"הפראפאגאנדה" שהי' במלרים שהכל טוב ואין טוב למטלה מזה, וגם בני ישראל היו צנצנ' כזה, ותחילת הגאולה הייתה שלא יכלו עוד לסבול המצריים, וגאולה מלרים היא גאולה עולם, ואף שאחר זה היו עוד גלויות אבל נקודת הגאולה הי' לעולם, ונקודה זו של והולאתי נשאר לעולם, שלא יסבלו בני ישראל דרכי הגויים ולא יראו לילך בדרכיהם, רק שידעו גדול מעלתם שהם צנצנ' ה'.

Parshas Vaeira 5780 | 4

שפי כניס

14

Four Stages to Disengage from the Egyptians and Connect with HKB"H

As it is the nature of Torah to be elucidated from seventy different aspects, I would like to present to our royal audience a novel interpretation of the four expressions of geulah. We find that the commentaries—the Ramban, Rabeinu Bachayei, Ohr HaChaim, Kli Yakar—attempt to explain the seemingly redundant language of the passuk: "והוצאתי אתכם from under the burdens of Mitzrayim; I shall rescue you from their servitude. It would seem that taking them out "from under the burdens of Mitzrayim" and rescuing them "from their servitude" are one and the same.

We learn a wonderful explanation from the words of the Sefas Emes (5631), which he brings down in the name of his elder, the great author of the Chiddushei HaRim, zy"a, concerning the passuk: "I shall take you out from under the burdens of Mitzrayim." I heard from my master, my father, my elder, my teacher and my Rav, ztz"l, the implication of the term "burden." They could not tolerate the tumah of Mitzrayim anymore; the subsequent geulah stemmed from this fact.

[Translator's note: The word סבלות is related to the Hebrew infinitive לסבול which means to tolerate.]

Embellishing this thought, the Sefas Emes adds: "והוא" עצה היעוצה לכל איש מישראל, על ידי שמרגיל עצמו להיות שונא הרע בתכלית השנאה, כענין שאמרו ז"ל (ברכות ה.) ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, וזה התחלת הגאולה. It is advisable for every Jew to accustom himself to truly despise that which is evil... this practice constitutes the beginning of the geulah.

We should note that in Siach Sarfei Kodesh (Part 3, 481), he presents a similar explanation in the name of the great Rabbi Bunim of Peshischa, zy"a, with a unique twist. He writes that at the beginning of the galus in Mitzrayim, it was extremely difficult for Yisrael, because they could not tolerate the tumah of Mitzrayim; however, little by little they grew accustomed to the hardship, and were able to tolerate the Egyptians. Hence, when HKB"H saw that Bnei Yisrael were starting to tolerate the Egyptians, which constituted a tremendous danger—lest they intermingle with them and learn to adopt their ways—He proclaimed:

"והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" - "אם אתם כבר יכולים לסבול את המצרים, המצרים, המצב הוא לא טוב, ואני מוכרח לגאול אתכם מיד" **if you are already able to tolerate the Egyptians, the situation is desperate; I must redeem you immediately.**

Upon further scrutiny, it appears that this interpretation coincides magnificently with the passuk (Shemos 12, 39): "ולא יכלו להתמהמה" — **for they could not delay.** As explained in the Siddur of the Arizal (Pesach Haggadah), Yisrael had already sunk to the 49th level of tumah; had they delayed and remained in Mitzrayim any longer, they would have sunk to the 50th level of tumah, making it impossible for them to ever leave there.

Thus, we learn that towards the end of the galus in Mitzrayim, Yisrael were in grave danger of getting too close to the Egyptians. So much so that they were likely to intermingle with them and fall to the 50th level of tumah. This prompted HKB"H to proclaim: **"I shall take you out from under the burdens of Mitzrayim."** I see that you cannot withstand and tolerate the profane, impure practices of the Egyptians any longer. For this reason, you will be rescued; so that you will not descend to the 50th level of tumah.

16 The Amazing Connection between the First Two Expressions of Geulah

In this manner, we will explain the wonderful connection between the first expression of geulah: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" — **I shall take you out from under the burdens of Mitzrayim**—and the second: "והצילתי אתכם מעבודתם" — **I shall rescue you from their servitude.** We will refer to what the Sefas Emes (Shemos 5634) brings down in the name of the Zohar hakadosh (Shemos 15a). **Out of concern that Yisrael would intermingle and assimilate with the other nations in galus, HKB"H took them to Mitzrayim, where the hatred of Yisrael was great. This was to their benefit, to prevent their assimilation.**

Then the Sefas Emes adds a tremendous chiddush. In truth, the Egyptians wanted to befriend Yisrael, to draw them near, so that they would assimilate with them. HKB"H, however, intervened; he caused them to hate Yisrael. He presents explicit proof for this from the words of David

HaMelech. Singing about the galus in Mitzrayim, he says (Tehillim 105, 25): "הפך לבם לשנוא עמו להתנכל בעבדיו" — **He turned their hearts to hate His nation, to plot against His servants.** Thus, we see that the Egyptians actually wanted to befriend Yisrael; however, HKB"H turned their hearts.

He brings additional support for this idea, in his own concise, sacred way, from an elucidation in the Gemara (Sotah 11b) related to the passuk (Shemos 1, 13): "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך - רבי אלעזר אמר במה רך, רבי שמואל בר נחמני אמר בפרקה" — **the Egyptians enslaved Bnei Yisrael with crushing labor ("בפרך"): Rabbi Elazar said this means with a soft mouth ("peh rach," indicating that they were initially spoken to gently and persuasively); Rabbi Shmuel bar Nachmeini said this means (literally) with crushing labor.** Based on what we have just explained, we can suggest that both viewpoints are valid. Initially, Pharaoh and the Egyptians enticed Yisrael to work "with a gentle mouth"; they encouraged them and offered them good pay. However, HKB"H turned their hearts and caused them to hate Yisrael; then the enslavement changed into crushing labor, so that Yisrael would not assimilate with them.

Now, we will see that this insightful idea of the Sefas Emes is stated explicitly by Chazal in the Midrash (S.R. 1, 8) related to the passuk (Shemos 1, 8): **"A new king arose over Mitzrayim, who did not know Yosef."** The Midrash teaches us that after Yosef passed away, Bnei Yisrael neglected the mitzvah of "Bris milah." They declared that they wanted to be like the Egyptians. Hence, we learn that Moshe had them circumcised at the time of the exodus. Because of this declaration and change of heart, HKB"H turned the Egyptians' love for them into hatred, as per the passuk cited above: **"He turned their hearts to hate His nation, to plot against His servants."**

So, we learn from this Midrash that the Egyptians did, indeed, love Yisrael; however, when they began to go astray, HKB"H transformed their love into hatred. Thus, we learn a crucial lesson. In galus, it is imperative that Jews distance themselves from the laws and practices of the goyim. Then, they are powerless to do us any harm. If, however, we begin to get close to them and adopt their customs and practices, chas v'shalom, then HKB"H arouses in the goyim an enormous hatred of Yisrael to keep us apart.

Now, this enlightens us as to the amazing connection between the first two expressions of geulah: "והצילתי" — **I shall take you out from under the burdens of Mitzrayim**—and "והוצאתי" — **I shall rescue you from their servitude.** First, HKB"H brought about a spiritual geulah; Yisrael could no longer tolerate the tumah of Mitzrayim, causing them to distance themselves from the Egyptians. As a result, the second aspect of geulah came to pass; they were rescued from the extreme, difficult labor that had been imposed on them for getting too close to the Egyptians.

19 The Amazing Connection between All Four Expressions of Geulah

We have now achieved a greater understanding of the relationship between the first three expressions of geulah: "והוצאתי, והצילתי, והאילתי". They represent three distinct stages of separation from the tumah of Mitzrayim—both physical and spiritual. The first step was: **"I shall take you out from under the burdens of Mitzrayim."** HKB"H liberated

Yisrael from their spiritual enslavement, by making the tumah of Mitzrayim intolerable to them. This prepared them for the second stage: **"I shall rescue you from their servitude."** They were liberated from the physical enslavement, because it was no longer necessary to have the Egyptians subject them to crushing labor in order to distance them from the Egyptians.

After liberating Yisrael from Mitzrayim spiritually and physically, there was no longer any reason for them to remain in that galus; the time had arrived for the geulah from Mitzrayim. However, if HKB"H took them out with Pharaoh's consent, they would have been beholden to Pharaoh. Therefore, the third stage of the geulah was necessary: **"I shall redeem you with an outstretched arm and with great judgments."** HKB"H hardened Pharaoh's heart and strengthened his resolve, so that he would not sanction the departure of Yisrael. This meant that HKB"H had to redeem Yisrael "with great judgments." As a result, Yisrael would not be beholden to Pharaoh and would not be enslaved to him in any shape or form.

אכן כל ענינה של גלות מצרים הרי היה הכנה לולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים שישראל יהיו לעם הנבחר, והיא היתה הכנה לקבלת התורה ולירושת הארץ ולכל המדרגות הרמות שעם ישראל היה מיועד להגיע עדיהן. וזהו ענין ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, שהיא מעלת עם ישראל שאליה נתעלו מכה גלות מצרים. הגלות היתה בבחי' ההעדר שקדם לצמיחה של עם ישראל, כענין הכ' ויהי ערב ויהי בקר, קודם חשוכא והדר נהורא, מתחלה עברו ישראל את החשכות של גלות מצרים ואח"כ נהיו לעם הנבחר והגיעו לקבלת התורה ולירושת הארץ. ולכן היתה גלות מצרים הקשה שבגלויות, וכדאי שבמצרים נשקעו במ"ט שערי טומאה, משא"כ בכל הגלויות שעברו על ישראל. והוא כמאה"כ כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, דלכאורה לשם מה כתוב בארץ לא להם אחרי שנא' כי גר יהיה זרעך, אלא ההדגשה בארץ לא להם שהיא ארץ אשר אינה להם, אינה מתאימה עבורם בהיותה מנוגדת בתכלית למהותם, כי ישראל הם מקור הקדושה ואילו מצרים היא ערות הארץ מקור הטומאה והוהמא והריהי ארץ לא להם. וע"ז מרומז בועבדום וענו אותם, ב' מיני יסורים, ועבדום היינו היסורים הגשמיים שסבלו ישראל שם, כדכ' ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, בעבודות הקשות ביותר. אכן כל זמן שזה רק יסורי הגוף ואין מתלולים להם יסורי הנפש, שמרגישים שלא נתרחקו מהשי"ת, הרי בכחם של ישראל לשאת את הכל, כל היסורים הגשמיים. אך בנוסף על ועבדום גם וענו אותם, הוא עינוי הנפש בטומאת מצרים ווהמתה, שהיא מקור הוהמא של העולם, כאמרו כמעשה ארץ מצרים לא תעשו. וכדאיתא בספח"ק על הנאמר באברהם ויהי כאשר הקריב לבא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, ואחז"ל כי עד עתה לא ידע, דמשום גודל הקדושה בנייהם לא היתה לו כל שייכות לדעת זאת, ורק כשהקריב לבא מצרימה מקור הטומאה, נגעה טומאה נוראה זו עד לאברהם אבינו.

וכמו שביארנו לעיל אומרו בהגדה ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו יבני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. שענין שעבוד היה רק במצרים, דבשאר הגלויות לא היו ישראל משועבדים, אלא שעבדו לאומות שתחת ידן היו נתונים, מתוך היותם חזקים מאתנו ומושלים עלינו, אבל לא היה זה שעבוד נפשי. לא כן גלות מצרים הנקראת בית עבדים, שם היו משועבדים לגמרי, המחשבה המח והלב הכל היה משועבד לטומאת מצרים ווהמתה. וכדאיתא במדרש שישראל היו במצרים כעובר במעי אמו, היינו שלא רק היו נתונים תחת ידם, אלא נעשו כחלק ממצרים בחי' עובר במעי אמו, ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים, היינו בשעבוד מוחלט שהיה מוביל לביטול המציאות של עם ישראל. וזהו הענין שישראל היו משוקעים במצרים במ"ט שערי טומאה, כיון שהיו נתונים שם כעובר במעי אמו בארץ שהיא מקור הטומאה, משא"כ שאר הגלויות שהיו רק כענינים גשמיים ולא היו משוקעים בהן.

After completing these three stages of geulah—represented by the expressions "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי"—the stage was set for the fourth stage of geulah: "ולקחתי"—I shall take you to Me for a people, and I shall be a G-d to you. According to the Ibn Ezra and Seforno, this meant that they would receive the Torah at Har Sinai. For, they were only worthy of receiving the Torah after they had been completely detached from the tumah of Mitzrayim.

This can be better understood in light of the following passuk (Vayikra 20, 26): "והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדיל: you shall be holy for Me, for I Hashem am holy; and I have separated you from among the peoples to be Mine. Rashi comments: If you are separated from them (the other nations), then you are Mine; but if not, then you belong to Nevuchadnetzar and his cohorts. Let us explain. The purpose of being separate from the other nations is so as not to be corrupted by them. Hence, if you remain separate from them, you will be Mine—you will succeed in following and adhering to the ways of Hashem and His Torah. If not, if you do not separate yourselves from their practices, you will belong

to Nevuchadnetzar and his cohorts; for, you will ultimately succumb, chas v'shalom, to their evil ways and deeds.

21

* Based on what we have learned, it is now quite clear why HKB"H repeated the fact that He would take Yisrael out from under the burdens of Mitzrayim. Recall that He opens by saying: "I shall take you out from under the burdens of Mitzrayim." After mentioning the four expressions of geulah, He concludes: "And you shall know

that I am Hashem your G-d, Who takes you out from under the burdens of Mitzrayim." He wanted to teach us a crucial lesson pertinent to all of the galuyos. Yisrael were redeemed from Mitzrayim in the merit of total, absolute separation from the tumah of Mitzrayim and their practices. The same holds true in every generation. It is imperative that we separate ourselves from the practices of the goyim. If we do so, we will merit the complete geulah, swiftly, in our times! Amen.

24

זהו ענין סבלות מצרים, טורח משא מצרים, שהיא היתה הגלות הקשה ביותר, שהיתה הן בגשמיות והן ברוחניות, שהיו משועבדים לגמרי למצרים ומשוקעים כליל בטומאתה ווהמתה. וזה

ובזה י"ל אומרו וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, כי כדי להוציא את ישראל ולחלצם מטומאת מצרים היה צריך את הכח של אני ה' אלקיכם, אני ולא מלאך אני ולא שרף. כי ישראל במצרים עמדו להאבד ח"ו לגמרי, כדאיתא שהיו כבר משוקעים במ"ט שערי טומאה ואילו היו מתמהמהים שם עוד רגע קט היו שוקעים בשער הנו"ן וגאבדים שם לגמרי ח"ו. והכח כנגד זה היה רק וידעתם כי אני ה' אלקיכם, שאני האלקים שלכם ואתם דבוקים בי, שכת הקדושה של הדבקות בה' יוציא ויחלץ אתכם מטומאת מצרים. וזהו וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, דלהוציאם מסבלות מצרים, מן

שלבכם ואתם דבוקים בי, שכת הקדושה של הדבקות בה' יוציא ויחלץ אתכם מטומאת מצרים. וזהו וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, דלהוציאם מסבלות מצרים, מן

וכפי שאכן ניתן לראות בהמשך, שאכן נרפאו בני ישראל מחולי הסבלנות, שהרי ראו את המכות, את יציאת מצרים, את קריעת ים סוף

ואת שאר הניסים עד קבלת התורה, ועי"ז יצאו ממ"ט שערי טומאה - והתעלו באחת למ"ט שערי קדושה, עד שנהפכו לדור דעה דור מקבלי התורה, ואף שכ"ז היה בזמן קצר מאוד!! הרי שלא היו אדישים למה שראו, אלא הפנימו את ההרגשות - והתעלו.

יום שלישי השעה שבע בבוקר, ובביתו של ר' ברוך הטלפון מצלצל... "בוקר טוב" אומר ר' ברוך, "מי מדבר?" - "בוקר טוב ר' ברוך, מדבר זלמן, מה שלומך? ומה עם הילדים? העבודה? הכל בסדר? אולי תואיל להטיב עמי, הרי אתה רחמן ובעל חסד וכו'..." יש לי בת שהגיעה לפירקה, ואני צריך שלוש מאות רובל כדי להשיאה, אולי תוכל להלוות לי ולכשירחיב אשלם לך..." אותם דברים כאתמול, וכיום שלשום.

ר' ברוך מקשיב לדברים המוכרים לו מכבר, אינו עונה, ומנתק את השיחה... לא דובים ולא יער חושב ר' ברוך בלבו, אין כאן לא זלמן, ולא בת ישראל שהגיעה לפירקה, ולא שלוש מאות רובל... כנראה היה זה מאן דהוא מבית משוגעים שחמד לו לצון...

כך - אומר הח"ח - נראים אנו בבית הכנסת!

הנה נעמד היהודי בשבע בבוקר מעוטף בטלית ותפילין, ופותח בתפילת "אהבה רבה", מילה אחר מילה, בהשתפכות הנפש ובתחנונים - הבה ונשמע על מה היהודי מבקש:

"בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים" - וגם אני רוצה את ה"חוקי חיים", לא שום תוספת על החיים הוא מבקש, רק את החיים עצמם, שכן ב"תוספת" על החיים שייך יותר ופחות, אך החיים בעצמם לא

הטומאה הנוראה של מצרים, שישראל היו כעובר במעי אמו משוקעים במ"ט שע"ט בקליפות הקשות ביותר של מצרים ועד לבתיהם של משה ואהרן הגיעה, הכח לצאת מזה הוא רק וידעתם כי אני ה' אלקיכם, שהוא אלקיכם ואתם דבוקים בו ית', זה יוציא אותם מתחת סבלות מצרים.

25

* ולכן כתיב כאן רק המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, וכן תמיד כאשר מזכירים את גאולת מצרים מזכירים רק את יציאת מצרים ולא את שאר חלקי הגאולה, שזה עיקר גאולת מצרים שהוציאם הקב"ה מטומאת מצרים שהיו שקועים בה כעובר במעי אמו. וכמשי"ב בקבה"ת אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, שהוצאתי וחילצתי אותך מטומאת מצרים, וכן בפר' ציצית אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים. עיקר גאולת מצרים היא היציאה מתחת סבלות מצרים, ואילו כל שאר החלקים, והצלת אתכם מעבודתם, וגאולת אתכם בזרוע נטויה, ולקחתי אתכם לי לעם, המה ענינים פשוטים יותר. ורק בכדי לנתקם מתחת סבלות מצרים היה צריך את הכח של אני ה', וידעתם כי אני ה' אלקיכם, שאני האלקים שלכם, כמ' ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים, שכח זה מוציא אף מאבי אבות הטומאה כטומאת מצרים. וזהו עיקרה יסודה ושרשה של גאולת מצרים, וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים.

26

לב וארא שלום נה

שייך בהם פחות או יותר, החיים אינם ברי חלוקה, או חי לגמרי - או מת לגמרי!

32 וכך עומד היהודי ופורס ידי בתפילה, על חייו הוא מתחנן, על נפשו הוא מבקש "כן תחננו ותלמדינו", וממשיך הוא בתחינה עמוקה ומחודשת: "אבינו אב הרחמן, המרחם רחם עלינו" - געוואלד - זועק היהודי, האב רחמנות, כביכול נמצא הוא בצרה גדולה ועומד ומשווע לרחמים, "ותן בלבנו" - מה? מה הוא מבקש? - כסף?... אוכל?... להיות פרופסור?... שום דבר!! הכל הבל הבלים!! רק - "להבין" - "ולהשכיל" - "לשמוע" - "ללמוד" - "וללמד" - "לשמור" - "ולעשות" - "ולקיים"!!! ואינו מסתפק במקצת, אלא "את כל דברי תלמוד תורתך", וגם לא ללמוד ככפאו שד, אלא - "באהבה".

נו... רעש גדול נעשה ברקיע ע"י תחינה שכזו! כיתות כיתות של מלאכי רחמים מבקשים מהקב"ה שיעתר לתפילת היהודי, ואכן תפילתו מתקבלת, ובמרום ממלאים חביות עם שכל ודעת ועומדים מוכנים לרגע בו יסיים את תפילתו, ובודאי שיפתח בתלמודו, ואז יוריקו עליו שפע של בינה להבין ולהשכיל כבקשתו.

אלא שכאשר הגיע החזן לאשרי ובא לציון - התחילו הטלית והתפילין להתקפל... וכשהגיעו לעלינו לשבח - הילד איננו... הוא כבר לקח את רגליו ואץ רץ לעבר ביתו... וכשהגיע לביתו כלום ישב הוא ופתח ספר לעסוק בתורה? - לא ולא... כאשר הגיע לביתו הוא לקח את העיתון בידו ושקע כל כולו בתוכו... הוא כבר שכח מ"חוקי חיים", ומ"להבין ולהשכיל"... כעת הוא דוקא מחפש השכלה אחרת...

למחרת בבוקר שוב: "אהבה רבה אהבתנו" --- אבא, רחמנות! "חוקי חיים" --- "להבין", "להשכיל", "ללמוד" --- "והאר עינינו", "ויחד לבבינו" --- המלאכים שעדיין ממתנינים בקוצר רוח מאמש - סבורים שלפחות היום תיכף אחר התפילה יתיישב ללמוד, אך לא דובים ולא יער... גם היום כשהגיע עלינו לשבח הוא נמצא ברחובה של עיר שקוע. בשיחת חולין.

והנה בפרשת שמות הארכנו לבאר שעיקרה של גלות מצרים היה גלות הנפש, וכמו שכתוב "על גאולתינו ועל פדות נפשינו". ומעתה נראה שכמו שהגאולה מהגלות הגשמית היתה בהדרגה, שלב אחר שלב - כך גם בגלות הרוחנית ישנם ארבעה שלבים של גאולה, זה אחר זה. ואמרנו דרך דרוש לבאר מהן ארבע הדרגות של הגלות הרוחנית, וכיצד היא הגאולה מהן, אחת לאחת.

27

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים

הדרגה הראשונה היא: והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. סבלות מצרים ברוחניות מאי משמע? - "סבלות" - מלשון סבלנות! שהרי אע"פ שסבלנות מידה טובה היא, אך זה הכל ביחס לחבירו, או לצרכיו שלו בגשמיות, שם אכן הסבלנות מידה טובה ומשובחת היא - שלא לכעוס על כל דבר, ולא להיות עם "ברען" על כל פרטי החיים בעוה"ז, רק להיות סבלן ונינוח תמיד.

אבל לגבי רוחניות, שם הסבלנות איננה מעלה - אלא מחלה!!! שם הסבלנות היא מחלה קשה, חיידיק אלים ומסוכן ברוח האדם, חיידיק הגורם להפריד בין ההבנה לבין המעשה, הבנה לחוד - ומעשים לחוד!!! סבלנות...!!!

28

ראשית הגאולה - יציאה מהאדישות

כאשר שקענו בתוך טומאת מצרים - ההתדרדרות הרוחנית מצאה משכן נוח בלב העם, ובני ישראל התרגלו למצב נורא בו הם מאבדים את רוחניותם ונשארים אדישים. מצב זה הופך את האדם ל"מת מהלך" מבחינה רוחנית, ובמצב זה אי אפשר להתחיל לעשות איתו דבר. ולכן הבטיחנו הבורא בראש ובראשונה: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", ארפא אתכם ממחלה נוראה זו - מחלת הסבלנות!!!

Change is a difficult thing. If you ask most American *rabbanim*, even in the best of congregations, to identify the most serious problem they face with their congregants, most will tell you that it is getting people to accept changes. After all, they learn Daf Yomi, send their children to the finest schools and come to *shul* three times a day. What more could you possibly want from them? They just want to be left alone.

Most people are guilty of an extremely serious sin which the Torah (*Devarim* 29:18) describes as, "*Shalom yihyeh li ki beshvirus libi eilech.*" Loosely translated, it means, "I'm fine. Leave me alone." The Chazon Ish calls someone who displays this attitude a *beinoni beshitah*, a person who deliberately chooses to be mediocre as a matter of principle. But life is not like that. There is no standing still in life, not when it comes to *ruchnius*.

Yaakov Avinu told us, "Behold, the ladder is standing on the ground and its top reaches into the heavens." The commentators see in these words that life is like a ladder. Either you go up, or you go down. You never remain stagnant.

Perhaps we can give this analogy a bit of a contemporary twist. Life is actually like an escalator. A down escalator. Our mission in life is to get to the top. If we walk up slowly, we will be carried down by the motion of the escalator. If we walk up quickly, we will stay in more or less the same place, since the down motion of the escalator and our own upward motion would cancel each other out. If, however, we make a tremendous effort to run up, we can overcome the downward motion and reach the top. That is what life is all about when it comes to matters of *ruchnius*. If you don't make an effort, the escalator will carry you down. There is no standing still in life.

35 The Midrash tells us that whenever an episode begins with the word *vayeishev*, and he sat, it is a sign of foreboding. Why is this so? The Maharal explains that sitting in one place invites calamity. Jews weren't made to sit still. A

Jew has to be constantly changing, constantly growing, constantly battling and struggling to reach new levels of achievement. Life is about change. Life is about growth. Life is about falling down and getting up and dusting yourself off and continuing the struggle. Life is an escalator.

The Midrash tells us that Hashem brought all the animals to Adam to be named. Adam looked at each one, discerned its essence and named it accordingly. Finally, Hashem asked Adam, "What name would you give to yourself? What should we call you?"

"I should be called Adam," he replied very wisely, "because I was taken from the earth [which is called *adamah*]."

Where exactly did the Midrash see Adam's great wisdom in this response? How does the connection between Adam and *adamah* reflect on the essence of the human being?

* The Alter of Slobodka explains that an Adam, a human being, is indeed essentially like the *adamah*, the ground. You put things in the ground and they grow. You work, hoe, till, fertilize, prune, harvest and plant again. That's the nature of the ground. A human being is the same. His whole life is a continuous cycle of effort and growth, a constant battle that never ends. \

33 וכי לא למשוגעים וחסרי דעת נדמנו?!... הרי אנו ממש כאותו ר' זלמן המבקש כסף מר' ברוך ולא בא לקחת!

וכיצד הגענו למצב זה? - התשובה אחת היא:

ס-ב-ל-נ-ו-ת-!!!

* ההרגל מלהחזיק את החושים, והאדם הופך להיות אדיש וסבלן ברוחניות! אנו מתפללים כל יום על אותם הדברים, וכל הבקשות עוברות על יד הלב, אך אל הלב אינן באות!! סבלנות!!! נורא!!!

זהו: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים"!!!

36

R. Bernstein

BETWEEN סבלות AND סבלת—OPPRESSION AND RECOGNITION

Having discussed the four stages of redemption in a general sense, let us consider for a moment a fascinating detail within these verses. The word "*sivlos—burdens*" appears twice: first in the beginning of verse 6, and then again at the end of verse 7. However, there is a difference between these two appearances. The first time that it is written, it is missing the letter *vav* at the end—"סבלות", while the second time, it is written "in full," with the *vav*—"סבלות". What is behind this shift?

R' Yosef Salant offers a most profound explanation.³ It is clear from the Midrash and classic commentators that the damage sustained by the Jewish People in Egypt was twofold in nature; alongside the physical and material oppression of the slavery itself, there was also a spiritual

decline. This is summed up in the statement of the *Zohar* that by the time they left, the people were on the forty-ninth level of impurity.⁴ Whether this damage was inflicted knowingly and intentionally by the Egyptians or was simply a by-product of the general Egypt experience is a matter of some discussion among the commentators,⁵ but the damage was done. The corollary of this idea is that redemption from Egypt, in the fullest sense of the word, incorporated spiritual rehabilitation as well as physical deliverance.

37 It is normal that if a person has a problem of a physical nature, be it medical, economic, or otherwise, that person will be aware of the fact. By contrast, if a person has a spiritual problem, he might not be aware of it at all. Indeed, it is practically a trademark of spiritual problems that a person becomes desensitized to spiritual matters, including his own spiritual situation. Ironically, sometimes it is only after a person manages to recover to a certain degree that he is then able to look back and realize that he initially had a problem.

The commentators explain that when a plural word is spelled without a *vav* at the end, it is in order to denote an element of singularity as well. This brings us to the spelling of the word "*sivlos*." As we noted, the first time it appears, when Hashem says, "I will take you out from under the burdens of Egypt," the word is written without a *vav*—"סבלות". The reason is because, at the time that they were being rescued, the people were only aware of being under one type of burden: the physical oppression. However, the next verse describes Hashem taking the people to Him as His people, culminating in the giving of the Torah, at which point they will then be able to look back from their spiritually recovered state and realize that Hashem had taken them out from two types of oppression, both physical and spiritual—hence, the word "סבלות" is written with a *vav*, indicating multiple burdens!

וביאר השפת אמת (תרלט) שגלוי וידוע לפני ה' שאפילו אם באותה שעה לא נתנו בני ישראל דעתם לשמוע מה שאמר להם משה, אבל בתוכם נעשה להם יושים מדברים אלו, וה' הבוחן כליות יודע את הרושם קצת שנכנס לליבם, אפילו בשיעור שהם עצמם לא ידעו שיש בהם. ובהמשך הזמן, תבא העת שבה יהיה לבני ישראל ישוב הדעת ורוחב לב להתבונן במה ששמעו, ואז יבחינו במה שאמר להם משה, ויתעלו מהדברים.

והג"ר שלום שברדון זצ"ל אמר בשם הרבי מקאצק זצ"ל, לפרש מה שנאמר "והיו הדברים האלה על לבבך", מהו הלשון "על לבבך", ולא "בתוך לבבך". אלא שבא הדבר ללמד, שאפילו אם בתחילה אין הדברים נכנסים לתוך הלב, מכל מקום יש להניחם "על הלב", ובמשך הזמן כשיפתח הלב, מיד יכנסו לתוכו.

גם כשאדם עומד במצב שליבו סגור, אין לו חשק לעבוד את ה', ללמוד בהתמדה ולדקדק במצוות, אין לו להחלש מעבודתו ולהפסיק, אלא עליו להמשיך בכל כוחו כמו בזמנים הטובים ביותר, וימתניו הדברים על ליבו, עד שיפתח ויכנסו בו.

ומסופר באבות דרבי נתן (פ"ב) על תחילתו של רבי עקיבא, שהתבונן במים הנוטפים על האבן ועושים בה חור, ונטל מזה חיזוק. וביאר הג"ר ישראל

סלנטר זצ"ל (אגרת ל עמי מזו בהערה) שהתבוננותו של רבי עקיבא היתה, שהרי אם נביט באבן משך כמה ימים או אפילו כמה חודשים, לא נבחין כיצד המים עושים בה חור, ורק בהצטרפות טפטוף המים במשך זמן ארוך מאוד נעשה החור באבן. ומזה למד רבי עקיבא לעצמו, שאף שבתחילת לימודו בגיל ארבעים אינו מוצא בלימוד הרגש בנפשו, והוא חושש שמא עמלו לשוא, מכל מקום המים הנוטפים על האבן לימדוהו, כי עליו להתחזק ולהמשיך להתמיד בעבודתו ובלימודו, עד שיחקקו מי התורה את ליבו.

השגת התורה היא רק על ידי השקעה גם כשלא רואים תוצאות

כתב הגר"א (משלי א כב), יש בני אדם המרחיקים עצמם מן התורה מחמת שתלמודם קשה עליהם, ורוצים שהתורה תבוא להם מעצמה בלי טורח, וכשרואים שאין התורה באה לידם עוזבים אותה כי אינם רואים מתיקותה. ועל זה כתב הפסוק, "עד מתי פתים תאהבו פתי, ולצים לצון חמדו להם, וכסילים ישנאו דעת". כי על האדם להמשיך בלימודו גם כשאינו מוצא בו את המתיקות, ומובטח לו שבסוף יראה את מתיקות התורה ויאהב אותה.

עוד כתב הגר"א (משלי טו א) בפירוש הפסוק "לאדם מערכי לב ומה מענה לשון", שעל האדם לעשות את ההשתדלות מצידו, ולהתמיד בה אפילו כשאינו רואה סימן ברכה מיד, ומה מענה לשון, שלבסוף יעזרוהו מן השמים להצליח.

ובמשך חכמה (דברים כח מח) כתב, שאנו רגילים לחשוב על אברהם אבינו שהיה גדול המאמינים, ואיננו שמים לב כמה יגיעות יגע וכמה חקירות חקר וכמה עמל השקיע, עד שהתבונן להרחיק הגילולים ולהשכיל אמיתת מציאות הש"ת. ומכך יש לנו ללמוד, שאי אפשר להגיע לדרגה כל שהיא בלי לטרוח עליה, ובלי לעמול בהתמדה שוב ושוב, עד שלבסוף מן השמים יעזרו שנצליח.

והמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל (אור יחזקאל אלול עמוד צט) כתב, שאנו רואים בדור המדבר, שלאחר ארבעים שנה, בהם עברו את יציאת מצרים קריעת ים סוף מעמד הר סיני וכל הניסים הגלויים שהיו להם במדבר, נאמר בפסוק (דברים כט א) "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה", שגם לאחר זמן כה רב בגילויים כה גדולים, עדיין מעידה עליהם התורה שלא היה להם לב לדעת עד היום הזה. ומעתה נבין כמה איולת היא מחשבתנו שברגע אחד נעשים אנו כביכול לחכמים ולבעלי יראת שמים, והלא דור המדבר היו זקוקים לארבעים שנה במדבר כדי להיות בר לב יודע".

כל אדם עובר בחייו ימים שונים, יש ימים בהם יש לו חשק רב לעבוד את ה' ללמוד תורה ולקיים מצוות בדקדוק, ויש ימים שבהם הוא חסר חשק ורצון, ואינו מרגיש כל טעם בעבודת ה'. אך על האדם להחזיר עצמו חזק גם בימי החושך, וכפי שכתב רבינו תם בספר הישר (שער ה) שלכל אדם ישנם ימי אהבה וימי שנאה, ועליו להחזיק עצמו גם בימי השנאה להמשיך בעבודתו כרגיל, ועל ידי זה לא יאבד את דרגתו ומעלתו, "ולא יאמר אניה הכל עתה ואחר כך אחזור אליה, שאם יניח הכל, יאבד הכל".

זכרון חיים (פ"ב מ"א) כתב, "האדם תמיד עולה ויורד, ובעת ירידתו נדמה לו כי כל מה שעושה עכשיו אינו כלל בלב שלם, ואין מצליח לו, והיה רוצה לנוח ולהתגרר בשינה עד יעבור אותו הזמן וישוב לזריותו. אבל באמת אינו כן, כי האדם בנקל יוכל לעלות למדרגתו, ואם הוא עוסק אפילו על ידי התרשלות, עדיף משלא יעסוק כלל".

וכאשר האדם יודע מלכתחילה שכך היא הנהגת ה' עם האדם, שלפעמים הוא מזמן לו ימי אהבה ולפעמים הוא מזמן לו ימי שנאה, וזה עצמו רצון

איש תמידי 370

וצריך לבאר, שתכלית העבודות במצרים היתה כדי שיוטבע בגופינו ובנפשיותנו המושג "עבודות", במצרים היו משועבדים לפרעה שעבוד מוחלט כל כך עד שלא רצו לצאת, כיון שהיו משוקעים כל כולם בשעבוד מוחלט, רק מי שטובע בנפשו תכונת עבד גמור יוכל להחליף עבודתו זו בעבודת להקב"ה.

הוא שאנו אומרים: "ויוציאנו מתוכם לחרות עולם", והנה היכן יש לנו "חירות עולם" והלא אכתי עבדי אחשוורוש אנו, אלא הביאור שביציאת מצרים קיבלנו "חירות עולם" מהמושג של שעבוד גוף ונפש לאדון והחלפנו עבודתו זו בעבודת לד' ולמצוותיו.

ללא שהיו עם ישראל שוהים בכור ההיתוך המצרי, הם לא היו מסוגלים להביא את עצמם למצב של "בטל רצונך מפני רצונו", רק על ידי שהיו בעבודת מוחלטת, געשו מסוגלים בעצמם לקבל על עצמם עול מלכות שמים באופן מוחלט.

זהו ביאור הכתוב: "אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוהים", כלומר, תכלית היציאה היתה להחליף העבודת של פרעה לעבודת להקב"ה. בזה קיבלנו "חירות עולם", חירות משעבוד הגוף ושעבוד מוחלט לבורא עולם.

בזה מתיישב הכתוב שלפנינו: "וידעתם כי אני ד' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים", "סבלות מצרים" הם הביטוי לשעבוד הנפש המוחלט למצרים, וכמו שאמר פרעה למשה "לכו לסבלותיכם", אף שמשא ואהרן היו משבט לוי ולא נשתעבדו בהם שעבוד הגוף היה אצלם שעבוד נפשות לפרעה, וזהו שאמר הכתוב כאן שידיעת ד' יכולה להיות רק על ידי היציאה מתחת סבלות מצרים, על ידי שעברו והחליפו עצמם משעבוד מוחלט ללא שום רצונות שהיה להם אצל פרעה לידיעת השם באופן מוחלט, זה חילוף זה.

מתבאר היטב מדוע ידיעת ד' שייכת ליציאה מתחת סבלות מצרים, כיון שהיא ורק היא מבטאת את ההכרה המוחלטת בבורא עולם, שהכניסנו והוציאנו ממצרים בעבור שנצא מתחת סבלות מצרים ונשעבד עצמינו בשעבוד מוחלט אליו.